

DCD, wat kun je er mee als

Vaak knoeien of tijdens het buitenspelen met je vriendjes de bal net niet vangen. Dit zijn dagelijkse ervaringen voor kinderen met Developmental Coordination Disorder (DCD). 5 tot 10 procent van de kinderen in de leeftijd van vijf tot elf jaar heeft DCD. Op school vallen ze uit op het gebied van cognitie, taalexpressie, sociaal-emotionele ontwikkeling en schoolse vaardigheden. Reinout Lanfermeijer (10 jaar) heeft DCD en krijgt al vanaf groep 3 drie keer per week remedial teaching. In dit artikel de achtergronden van DCD en de persoonlijke aanpak van de remedial teachers bij Reinout. • Erica Jansen

DCD is de term die sinds 1994 internationaal gebruikt wordt voor deze ontwikkelingsstoornis. Voor die tijd werd de term ontwikkelingsdyspraxie gebruikt. Een kind met DCD heeft moeite om zijn bewegingen goed gericht, soepel en vlot uit te voeren. Hierdoor kan een kind een taak, vaardigheid of een spel niet zo snel aanleren en niet zo goed uitvoeren als zijn leeftijdsgenootjes. Het IQ van deze kinderen is gemiddeld of hoger. Kinderen met DCD kunnen zelfstandig functioneren maar worden wel beperkt in hun ontwikkeling; ze hebben altijd meer aandacht en hulp nodig. DCD komt vaker voor bij jongens dan meisjes.

De precieze oorzaak van DCD is niet bekend. Er bestaan wel vermoedens over mogelijke oorzaken. Men gaat er echter steeds meer van uit dat er niet één oorzaak is, maar dat er meerdere oorzaken zijn. De naam DCD geeft slechts aan dat er iets met de motoriek is; een probleem in de coördinatie. Maar niet welk probleem het precies is en in welke mate. Wel is duidelijk dat DCD gedurende het hele leven aanwezig blijft. Naarmate deze kinderen ouder worden, leren ze beter omgaan met hun tekorten. De problematiek en ernst is voor ieder kind met DCD anders. In de babytijd valt het probleem minder op omdat motorische mijlpalen iets later behaald kunnen worden. Omdat DCD tijdens de ontwikkeling van een kind meer zichtbaar wordt, wordt de stoornis pas vaak in de basisschoolleeftijd vastgesteld. Het kind heeft dan al geregeld ervaren dat het motorisch minder goed presteert dan leeftijdsgenootjes. Zo wordt het spel van kinderen met DCD door de motorische tekortkoming beïnvloed. Dit heeft effect op de contacten met andere

kinderen, blijkt uit het onderzoek *Is DCD van invloed op het zelfvertrouwen?* van Jansen (2009). Ook wijst het onderzoek uit dat DCD van invloed is op het zelfvertrouwen van deze kinderen.

Op school zie je kinderen met DCD uitvallen op het gebied van cognitie, taalexpressie, sociaal-emotionele ontwikkeling en schoolse vaardigheden. Leermoeilijkheden ontstaan vooral in processen waarbij automatiseren een rol speelt, zoals lezen en rekenen. Ook schrijven en tempo maken tijdens taken geven problemen. Niet bij alle kinderen is de stoornis op meerdere gebieden even duidelijk aanwezig. Bij taalexpressie ervaren kinderen met DCD problemen bij de syntax of zinsbouwproductie. Daarnaast zijn er moeilijkheden op gebied van de semantiek/pragmatiek of hoe de taal in het dagelijkse leven gebruikt wordt.

Verder zien we problemen op gebied van de fonologie of uitspraak van klanken waardoor communicatieve problemen kunnen ontstaan. Bovendien is er een verhoogde kans op leerproblemen waardoor het kind met DCD minder goed op school kan meekomen. Nemen we daarbij in gedachten dat deze kinderen een normaal of hoger IQ hebben, dan is duidelijk dat deze ontwikkelingsstoornis veel frustratie met zich meebrengt.

De kenmerken van DCD

Een kind met DCD heeft een ontwikkelingsstoornis die ervoor zorgt dat een kind moeite heeft om zijn bewegingen goed gericht, soepel en vlot uit te voeren. Gemeenschappelijk bij kinderen met DCD is de motorische coördinatie-stoornis. De motorische problematiek kan zich echter op erg verschillende manieren uiten. Ook de reactie van de kinderen op hun probleem verschilt sterk, waardoor ze soms eerder een gedragsprobleem lijken te hebben. Zo hebben ze moeite met de sturing van de grove en de fijne motoriek en handhaving van het evenwicht. Maar ook de sturing en afstemming van opeenvolgende handelingen, zoals het gelijktijdig kunnen bewegen en het automatiseren van verschillende bewegingen, gaat hen moeilijk af. Daarnaast hebben ze moeite met de sturing van dagelijkse handelingen en complexe motorische handelingen.

bron: www.letop.be

remedial teacher?

De aanpak van de eerste rt'er van Reinout

Remedial teacher Annelies Popma (eigen praktijk): "Toen bleek dat Reinout zou blijven zitten in groep 3 is er een orthodidactisch onderzoek afgenomen om zijn onderwijsbehoefte in kaart te brengen. De uitslag van dit onderzoek werd gebruikt als uitgangspunt voor het werken met Reinout in de klas en tijdens de rt-lessen. Reinout is een 'rugzakleerling' op een reguliere basisschool. De 'rugzak' krijgt hij vanuit cluster 3, de mytylschool. Er werd besloten om Reinout 3 keer per week 30 minuten remedial teaching te geven. Reinout had veel moeite met het leren van de letters. Om de ernst aan te geven, na een jaar onderwijs in groep 3 kende hij slechts drie letters. Het eerste doel waaraan Reinout en ik werkten was de klank-tekens koppeling. Dit deden we volgens het eerste deel van het Connectprogramma; klanken en letters. Dit is een interventieprogramma voor probleemlezers. De klank-tekens koppeling wordt aangeleerd volgens een systeem met letters op kaartjes. Groen betekent beheerst, geel betekent wisselend beheerst en rood betekent nog niet beheerst. De kaartjes deed Reinout in een daarvoor bestemde map. Het werkte heel motiverend voor hem. Reinout kende soms letters heel goed en een sessie later niet meer; dit was heel frustrerend voor hem. Zijn frustratie uitte hij op verschillende wijze door bijvoorbeeld zijn hoofd op zijn armen op tafel leggen en te zeggen dat hij niet meer wilde. Maar ook door veel te praten of rond te lopen. Een gezellig praatje kon, maar mocht niet als 'vluchtgedrag' ingezet worden. Met de fysiotherapeut van Reinout heb ik toen overleg gehad. We besloten de omgeving zo prikkelarm mogelijk te maken. Zo ging standaard de luxaflex naar beneden en verliep de les volgens vast stramien. Een potlood en gum was het enige dat op de tafel lag. Ik lette er elke sessie op of hij goed aangeschoven aan tafel zat. Op een stoel naast mij lagen de andere spullen die we nodig hadden. Uiteindelijk heeft Reinout veel sneller dan wij verwachtten de letters geleerd. Wij verwachtten februari, maar in november waren alle letters al groen! Reinout heeft toen een letterdiploma gekregen. Vanaf dat moment stapten we over naar het tweede deel van het Connectprogramma 'directe woordherkenning'. We zochten boekjes uit die Reinout zijn interesse hadden en bij elke bladzijde maakte ik rijtjes woorden zoals beschreven staat in het Connectprogramma. De juf van Reinout en ik hadden wekelijks kort overleg. Ik sloot zoveel mogelijk aan bij de letters die op dat moment in de klas aangeboden werden."

Elke van Haeften is ergotherapeut en schreef het boek *DCD-Hulpvids voor leerkrachten*. (Zie ook pagina 27 voor de recensie hierover.) Van Haeften beschrijft hoe je een kind met DCD het best kan begeleiden in de leersituatie. Volgens Van Haeften heeft de remedial teacher een belangrijke taak in het onderkennen van DCD en het

adviseren van nader onderzoek. Van Haeften pleit er daarom ook voor dat rt'ers en leerkrachten goed leren kijken naar wat het probleem van een kind met DCD is. "Er is geen één kind met DCD hetzelfde; ieder kind heeft zijn eigen sterke kanten waarmee het zijn problemen kan compenseren."

Als je als remedial teacher goed op de hoogte bent van de motorische achtergrond en op tijd samenwerking zoekt met andere disciplines, kun je gericht insteken op het echte probleem. Hiermee wordt de extra energie die kinderen met DCD toch al moeten investeren beter aangewend. Een valkuil volgens Van Haeften is wanneer de remedial teaching niet aanslaat, dit geweten wordt aan het onvermogen van een kind. Van Haeften: "Terwijl als er meer inzicht in de DCD-problematiek is, deze onvermogens vanuit DCD verklaard kunnen worden. En met een andere aanpak dus wel resultaten te boeken zijn." Kinderen met DCD vertonen een grillig beeld in hun ontwikkeling. Soms denk je "Ze leren het nooit". Van Haeften: "En dan opeens blijkt het kind na veel oefenen en na lange tijd toch een enorme stap gemaakt te hebben. Als remedial teacher is het vooral belangrijk om vertrouwen en moed te blijven houden en dit vertrouwen ook uit te spreken naar het kind. Want meestal duurt het heel lang voordat een kind met DCD een vaardigheid heeft aangeleerd."

"Omdat Reinout in de klas steeds meer moest schrijven is er tijdens het multidisciplinair overleg besloten om een laptop met Alpha Smart voor Reinout aan te schaffen."

De aanpak van de huidige rt'er van Reinout

Remedial teacher Gerda Groot (eigen praktijk): "Ik geef Reinout twee keer per week remedial teaching, lezen, spelling en pre-teaching zodat Reinout dezelfde lessen als zijn klasgenoten kan maken. Ik merkte dat meerdere handelingen tegelijkertijd Reinout heel veel energie kostten. Omdat Reinout in de klas steeds meer moest schrijven is er tijdens het multidisciplinair overleg besloten om een laptop met Alpha Smart voor Reinout aan te schaffen. Thuis volgde Reinout een intensieve typecursus zodat er op school geen leertijd aan de typevaardigheid besteed hoefde te worden. Toen Reinout redelijk kon typen is de Alpha Smart ingezet. Ik heb hem geleerd om hier zelfstandig mee om te gaan zoals bestanden opslaan en printen. Het is belangrijk om een kind zo zelfstandig mogelijk te maken, dan kost het gebruik van een Alpha Smart of andere leer/hulpmiddelen de leerkracht geen extra tijd. Inmiddels zijn we gestart om Reinout met het Kurzweilprogramma op de computer te laten werken om zo zijn zelfstandigheid te vergroten. Reinout slaat soms stappen in het leerproces over omdat eindeloos doorgaan met wat niet lukt demotiveert. Als rt'er moet je de problematiek van een kind goed kennen, je moet inzicht hebben in het leerproces en het kind. En als rt' er vooral vertrouwen hebben dat het uiteindelijk gaat lukken. Ik zorg er voor dat alle voorwaarden om te leren voor Reinout in orde zijn; materialen, lesruimte en apparatuur. Er gaat anders onnodig energie van Reinout verloren als hij zich daar zorgen om moet maken. Sommige materialen moet je voor het kind aanpassen. Zo heeft Reinout gebruik gemaakt van een spiekaart met de letters en een kaart met spellingsregels erop. Kinderen met DCD moet je veel houvast bieden. Daarom is goed overleg en afspraken met school en ouders de basis. School moet uitzonderingen durven maken. Zo is er de afspraak dat Citotoetsen bij Reinout individueel worden afgenomen tijdens de rt-lessen en dat het begrijpend lezen wordt voorgelezen. Je ziet dan dat hij de stof goed begrijpt en ook bij zijn intelligentie passende scores haalt. Het is belangrijk dat je juist op de sterke kanten van een kind met DCD anticipeert. Zo is Reinout breed geïnteresseerd in de wereld om zich heen en heeft een sterk geheugen. We zijn sinds januari begonnen met lezen volgens de Ralfprincipes van de AA teksten Nieuwsbegrip. Dit is een grote stap maar omdat hij super gemotiveerd is lukt dit heel aardig. In de klas worden deze teksten op hoger niveau gelezen. Reinout vindt het fijn dat hij net als zijn vrienden Nieuwsbegrip leest."

Kinderen met DCD voelen zich vaak minderwaardig in vergelijking met leeftijdsgenoten. Van Haeften vindt dan ook dat de remedial teacher een belangrijke rol speelt in de emotionele ondersteuning van een kind met DCD. "Juist in de één op één situatie of in een klein groepje is er voldoende mogelijkheid om in te gaan op de frustratie die een kind met DCD ervaart", legt Van Haeften uit. Wel merkt ze op dat de frustratiebeleving afhankelijk is van het temperament van een kind. "Zo toont het ene kind zich nonchalant alsof het hem allemaal niks kan schelen, terwijl het andere kind druk en tegendraads is. Of het trekt zich terug en probeert zo min mogelijk op te vallen. Achter dit gedrag gaat vaak onzekerheid over het eigen kunnen schuil. Heel belangrijk is dat je aan een kind met DCD uitlegt dat het niet dom is, maar dat het meer moet

oefenen om iets aan te leren. En het dus meer tijd nodig heeft dan andere kinderen."

Van Haeften adviseert om samen met het kind te kijken en te bespreken hoe iets wel kan lukken. "Het is belangrijk om steeds in gesprek te blijven en verbale feedback te geven zodat het leerproces vanuit het kind op gang komt. Feedback is immers een mechanisme van leren. Bij het kind met DCD verloopt deze feedback vaak minder snel en minder nauwkeurig. Het kind blijft steeds dezelfde 'fout' maken; het is niet in staat zijn motoriek aan te passen."

Daarom is het belangrijk om te laten zien hoe een handeling tot stand komt: voordoen, meedoen, nadoen. Van Haeften legt uit dat wanneer een kind ziet hoe iemand anders een handeling uitvoert, er op onbewust niveau informatie aangedragen wordt. "Dit komt door de zogenaamde spiegelneuronen. Wanneer je kijkt naar een beweging worden de spiegelneuronen in de hersenen geactiveerd; deze spiegelneuronen zijn een ander 'kanaal' om te leren hoe je een bepaalde handeling moet verrichten. Bij kinderen met DCD is het belangrijk om het kijken naar handelingen te stimuleren. Geef zo nodig aan waar het kind naar moet kijken."

Een kind met DCD begeleiden vraagt om teambegeleiding. Dus zowel het kind, de ouders, de leerkracht, rt'er, de ib'er, de ergotherapeut of fysiotherapeut moeten samenwerken om een kind met DCD te helpen leren en groeien. Soms aangevuld met andere hulp zoals bijvoorbeeld ambulante begeleiding vanuit de mytyschool. Als deze samenwerking soepel verloopt en iedereen luistert naar elkaars expertise, dan "komt dat wat er bij het kind in zit er veel meer uit", concludeert Van Haeften.

En wat vindt Reinout er zelf van?

“Ik ben dyspractisch en dyslectisch en dat is helemaal niet leuk. Eigenlijk heeft het nog een andere naam ‘DCD’ maar dat klinkt als ‘DVD of CD’, zo noem ik het dus niet. Vroeger ging ik naar een praatjuf; zij hielp mij duidelijker te praten. Ik vind het naar als mensen mij niet verstaan. Nu kan ik beter praten. Ik ken veel woorden maar soms komen ze niet zo makkelijk uit mijn mond, vooral niet als ik moe ben. Ik vind het heel irritant als mensen dan door mij heen gaan praten. Ik zeg dan: ‘Hallo, ik ben aan het woord, wacht op je beurt.’ Dat helpt meestal wel. Ik vind het jammer dat ik soms iets minder goed kan; veters strikken blijft lastig. Ik kan ook dingen goed, ik kan goed zwemmen, met vriendjes spelen en een spreekbeurt houden. Mijn spreekbeurt ging over cavia’s en ik kreeg een G! Ook ben ik gids bij de welpen. Als ik verdrietig ben om mijn dyspraxie zeggen mijn ouders dat ze DCD niet weg kunnen toveren, maar dat zij mij altijd zullen helpen om iets te leren. Thuis oefen ik woordjes op de computer via de site www.wrts.nl en lees ik. Op school word ik ook geholpen door mijn juf in de klas en buiten de klas door juf Gerda en vroeger door juf Annelies. Ook komt juf Anja de fysiotherapeut op school. Soms wil ik net als de kinderen in de klas blijven. Vroeger dacht ik dat de kinderen uit mijn klas leuke dingen gingen doen als ik rt had. Nu start de juf met spelling als ik door Gerda wordt opgehaald. Omdat mijn klasgenoten hetzelfde doen als ik -bijvoorbeeld taal en spelling- vind ik het wel oké. Ik merk dat ik door de lessen bij Gerda steeds meer vooruitga in de klas, daarom vind ik het fijn dat ze mij helpt.”

Literatuur

- Calmeyn, P. en Dewitte, G. (2006) *Kinderen met ontwikkelingsdyspraxie, leidraad voor begeleiders en ouders*, uitgeverij Acco
- Haeften, E Van. (2010) *DCD-Hulpvademecum voor leerkrachten; achtergrond en adviezen bij de motorische coördinatiestoornis*. Uitgeverij Pica
- Jansen, E. (2009) *Is DCD van invloed op het zelfvertrouwen?* Bachelorthese Orthopedagogiek UvA, Amsterdam

Correspondentieadres: ericavanjansen@gmail.com

Erica Jansen

werkt al 19 jaar in het basisonderwijs. Momenteel geeft ze les in groep 7 van basisschool Ter Cleeff in Haarlem. Ze is in het verleden leerkracht en ambulante begeleider geweest bij een school voor AG/ESM en leerkracht op een mytylschool. Daarnaast volgt zij de studie Pedagogische Wetenschappen, specialisatie Orthopedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam. Ze is onlangs redactielid geworden van *Tijdschrift voor Remedial Teaching*. Dit jaar studeert ze af en overweegt ze haar eigen bedrijf te starten.